

Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 286–295.

3. Беницкий А. С., Розовский Б. Г., Якимов О. Ю. Ответственность за легализацию приступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: монография. МВД Украины, Ин-т экон.-пр. иссл. НАН Украины, Луган. гос. ун-т внутр. дел. им. Э.А. Дидоренко, Восточноукр. нац. ун-т им. В. Даля. Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2008. 496 с.

4. Кримінальне право. Особлива частина : мультимедійний навч. посібник URL: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Files/Lec/T7/T7_P3.html.

5. Молчанова Т. В., Некрасов В. А., Корсун С. И., Усатый Г. А. Противодействие отмыванию денег: украинско-российский опыт: монография. Нац. ун-т гос. налог. Службы Украины. Киев: КНТ, 2007. 238 с.

Тимошенко Олександр Володимирович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: *Кришечвич Ольга
Володимирівна*, професор кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИПТОВАЛЮТА ЯК СКЛADOVA ПРЕДМЕТА НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Сьогодні інтернет є невід’ємною частиною суспільного життя. Як у теорії, так і в практичній діяльності виникла низка питань щодо кримінальноправової кваліфікації діянь, де фігурує термін «криптовалюта». Труднощі пов’язані насамперед із тим фактом, що в Україні натеper законодавець не визначив правового статусу цього феномена. Тому немає єдиної думки щодо віднесення криптовалюти до електронних грошей, валютних цінностей, цінних паперів.

Жоден чинний нормативно-правовий акт України не має чіткого визначення поняття «криптовалюта». У 2014 р. Національний банк України у своєму документі «Роз’яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» зробив першу спробу визначити правовий статус, який був прирівняний до грошового сурогату, але вже у 2018 р. Національний банк України дійшов висновку, що криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом, залишивши біткоїн у сірій зоні українського законодавства (Лист від 22.03.2018 р. № 40-0006/16290) [3]. Державна фіскальна служба Україна у своїй індивідуальній податковій консультації від 25.01.2019 р. № 282/К/99-99-13-01-02-14/ПК «Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій» дублює позицію Нацбанку

України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Державна фіскальна служба зазначає, що «природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом» [3]. Згідно з ст. 99 Конституції України [7] та ст. 192 Цивільного кодексу України [8] законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом. Зазначаємо, що на офіційному порталі Національного банку України розміщена спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні, у якій повідомляється, що Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг переконані, що складна правова природа криптовалют не дає змоги визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом. Отже, у зв'язку із відсутністю на сьогодні консолідованого підходу до класифікації криптовалют та регулювання операцій з нею, криптовалюта не має визначеного правового статусу в Україні [2].

Незважаючи на це, деякі нормативні акти все ж перетинається з даною цифровою валютою. Криптовалюта є предметом такого кримінального правопорушення як незаконне збагачення і знаходиться на одному рівні із грошовими коштами, майновими правами та іншим майном.

Відповідно до ч. 1 ст. 368⁵ Кримінального кодексу України, незаконним збагаченням визнається набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи. У ст. 368⁵ ККУ зазначено, що під набуттям активів слід розуміти набуття їх особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність, а також набуття активів у власність іншою фізичною або юридичною особою, якщо доведено, що таке набуття було здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними. Під активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти,

обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 368⁵ ККУ) [1].

Наприкінці 2018 року фінансові установи, а саме: Національний банк України, Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – висловили єдину позицію, відповідно до якої криптовалюта не є грошовим активом. Позиція, на нашу думку, є цілком логічною та такою, що відповідає чинному законодавству України. Однак тоді постає питання: який правовий статус криптовалюти в Україні. Чи можна вважати криптовалюту об'єктом цивільних прав? Очевидно, що майном криптовалюта не може бути. Ряд науковців вважають, що її можна вважати майновими правами. У контексті цивільного права, видається, найбільш доцільною позицією є віднесення криптовалюти до інших матеріальних та нематеріальних благ, оскільки при конвертуванні криптовалюти ми задовольняємо свої потреби, однак не виникає відносин зобов'язального характеру. НАЗК, у свою чергу, керується тим, що статус криптовалюти не визначений, і тому не може вчиняти жодних дій, коли йдеться про «грошовий сурогат». Грошовий сурогат, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про Національний Банк України», є будь-якими документами у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів у господарському обороті, крім валютних цінностей [4].

08.09.2021, Верховна Рада прийняла Закон (проект № 3637) «Про віртуальні активи». Згідно з текстом законопроекту до другого читання (зі змінами 15.07.2021) прийнятий Закон регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів. Віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [9].

Найбільш поширеними в Україні злочинами з елементом «криптовалюта» є такі: ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму», ст. 361-1 КК України «Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут», ст. 366-2 КК України «Декларування недостовірної інформації» та ін. Із вищевказаного вбачається, що злочини з використанням криптовалюти становлять високу суспільну небезпеку [5].

Судова практика одноманітна щодо криптовалюти та однозначно така, яка порушує принцип відповідності покарання

тяжкості злочину. Попри те, що був унесений проєкт закону «Про обіг криптовалюти в Україні № 7183 від 06.10.2017, який натеper відкликаний, виключно законодавче вирішення правового статусу криптовалюти на національному рівні не дозволить уникнути проблем правового статусу криптовалюти загалом. У вищевказаному законопроєкті було визначення криптовалюти як програмного коду (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [6].

Завдяки своїм значним перевагам (абсолютна анонімність, відсутність оподаткування і комісій, миттєві переводи, неохильність до ризику інфляції, міжнародний статус і зростаючий попит), криптовалюта має потенціал перевернути з ніг на голову звичні нам повсякденні операції. Найбільшим ризиком популяризації криптовалюти для України є легкість легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Необхідно створити реєстр осіб, у власності яких перебуває криптовалюта, що дасть змогу державі контролювати законність операцій з криптовалютою. Відсутність зв'язку між рахунками у віртуальних валютах і реальними людьми в поєднанні з можливістю володіти необмеженою кількістю рахунків зумовлює сприятливе середовище для створення нових складних моделей, спрямованих на приховування незаконного походження коштів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Єдиний реєстр ІПК ДПСУ № 282/К/99-99-13-01-02-14 / ІПК URL: <https://cabinet.sfs.gov.ua/registers/idk>.
3. Професійне юридичне видання «Юридична газета», м. Київ URL: <https://vur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/kriptovalyuti-v-ukrayini.html>.
4. Про Національний Банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
5. Кримінальний кодекс України / Редакція від 04.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Про обіг криптовалюти в Україні : проєкт закону України № 7183 від 06.10.2017 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
7. Конституція України / Редакція від 01.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Цивільний кодекс України / Редакція від 28.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#>
9. Закон «Про віртуальні активи» від 08.09.2021. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/213503.html>.